

Логістичний механізм управління конкурентоспроможністю України на прикладі Хмельницької області

У даній статті проведено логістичний аналіз управління конкурентоспроможністю виробництв на прикладі Хмельницької області. Розглянуто географічну структуру імпорту та експорту товарів та послуг, динаміку зовнішньої політики області.

In this article the logistic analysis of manufacturing competitiveness management with example of Khmelnytskyi region was held. The geographical structure of exported and imported goods and services and also regions external policy movement was investigated.

Постановка проблеми та мета досліджень

Логістика – це новий науково-практичний напрям господарювання, який відкриває широкі можливості й перспективи для підвищення ефективності й конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Саме комплексний логістичний аналіз допоможе раціонально організувати сукупний матеріальний потік і скоротити загальні витрати підприємства. У менеджменті ринкової економіки сьогодні центральне місце займає комерційна логістика, об'єктом вивчення й керування якої є процес руху товарів. Тому однією із важливих науково-прикладних проблем є створення на підприємствах України логістичних систем, що інтегрують сфери закупівлі та розподілу. Проте, запроваджуючи логістику у вітчизняний бізнес, необхідно, передусім, врахувати специфіку і стан української економіки, але при цьому не можна відмовлятися і від досвіду закордонних фірм, котрі давно й успішно використовують концепції логістики в організації своєї діяльності. Зокрема, це стосується розвитку самостійних посередницьких фірм, що надають послуги в галузі логістики. Вітчизняні підприємства здійснюють лише перші кроки в даному напрямку, нашою хворою є низька труднощість і проблем. Незважаючи на первинну ясність понять і концепцій логістики, існує проблема імплементації основних положень логістики на вітчизняних підприємствах. Труднощі, викликані нестабільністю економіки України, а найважливіші проблеми, пов'язані з ефективним використанням логістики у вітчизняному підприємстві, можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні [1, с. 399].

До об'єктивних можна віднести такі:

- 1) невизначеність меж використання логістики в наявних господарських структурах;
- 2) нестійке правове поле діяльності підприємницьких структур, а також недосконала система оподаткування;
- 3) недосконалість методологічної бази впровадження логістики в реальний сектор економіки України;
- 4) відсутність необхідної структуризації діяльності господарських систем, яка є необхідною для впровадження логістики;
- 5) нераціональний розвиток товаропровідних структур (бюрократичні обмеження, перепони при оформленні документів під час перевезень, низький рівень сервісу тощо);
- 6) значний моральний і фізичний знос виробничого обладнання;
- 7) слабо розвинута транспортна інфраструктура, яка не відповідає сучасним вимогам;
- 8) низький рівень розвитку виробничо-технічної бази складського господарства;
- 9) недостатній рівень розвитку та використання сучасних систем електронних телекомунікацій, комп'ютерних мереж, засобів електронної комерції.

Наслідки впливу даних чинників зумовлюють:

- нерегулярність, неритмічність і непрогнозованість роботи постачальників;
- зниження обсягів виробництва;
- низьку якість вітчизняної сировини через застарілі технології її виробництва і відсутність належного контролю за якістю;
- все більшу частку участі іноземних поста-

чальників.

До суб'єктивних проблем можна віднести відсутність кваліфікованих спеціалістів з логістики, але головна з них – це потенційне небажання менеджерів змінювати стійкі стереотипи роботи на фоні загальної низької правової та управлінської культури. Начальники служб – постачання, доставки, продаж – звикли виконувати свої традиційні функції і не сприяють впровадженню наскрізної схеми керування матеріальними потоками підприємства, оскільки цілі логістики, як правило, не збігаються із цілями окремих функціональних підрозділів. Більше того, окреме підприємство, оптимізоване з точки зору логістики, може виявитися самою неоптимальною ланкою загального логістичного ланцюга через те, що логістичний підхід передбачає введення до ланцюга безпосередньо виробничого підприємства і пов'язаних з ним постачальників, посередників, клієнтів. Саме координація роботи ланцюга, який складається із різних підприємств, є найважливішою при використанні логістичних методів керування. Ще однією важливою проблемою впровадження логістичної кон-

цепції є той факт, що більшість логістичних правил і прийомів орієнтується на більш чіткі й стабільні "правила гри", які не сприймаються українським бізнесом [1, с. 400].

Результати досліджень

Хмельницька область належить до досить привабливих з економічної точки зору регіонів нашої держави. Це зумовлено поєднанням економічного потенціалу з вигідним географічним розташуванням області. Хмельниччина підтримує тісні зв'язки з іншими регіонами, а також із зарубіжними країнами. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності регіону дасть змогу охарактеризувати її вплив на економіку країни в цілому, а також покаже роль області у зростанні економічної привабливості нашої країни.

Продукція промислових і сільськогосподарських підприємств Хмельницької області значною мірою відправляється за її межі, в той час як послуги, що виробляються на Хмельниччині, користуються меншим попитом, оскільки їх імпорт переважає над експортом (у 2004 році експорт послуг склав 7159,0 тис. дол. США, а обсяг їх імпорту – 7332,5) (табл. 1) [3, с. 6].

Таблиця 1

Зведений зовнішньоторговельний баланс Хмельницької області

(млн. дол. США)

	Експорт			Темпи росту (%)	Імпорт			Темпи росту (%)	Сальдо			Темпи росту (%)
	2002	2003	2004		2002	2003	2004		2002	2003	2004	
Товари та послуги	113,0	162,3	188,2	166,6	87,4	139,3	169,1	193,5	25,5	23,1	19,2	75,3
Товари	110,1	157,5	181,1	164,5	85,8	136,8	161,7	188,5	24,2	20,7	19,4	80,2
Послуги	2,9	4,9	7,2	248,3	1,6	2,5	7,3	456,3	1,3	2,4	-0,2	-

Це свідчить про те, що ринок послуг на даному етапі є недостатньо розвинутим, тому потрібно розробити шляхи покращення ситуації на даному ринку, використовуючи досвід більш розвинутих країн. Незважаючи на те, що товарний ринок Хмельницької області є досить розвинутим, все ж наше господарство потребує палива, сировинних ресурсів, а населення області – різноманітних товарів народного споживання, які на її території не виробляються. Тому Хмельниччина підтримує інтенсивні зв'язки з іншими областями України та зарубіжними країнами. Серед експортних товарів переважають сировина і товари народного споживання: цукор, м'ясопродукти, молокопродукти, кондитерські вироби, овочеві консерви, фарфоро-фаянсовий посуд та ін. Серед товарів виробничо-технічного призначення, що вивозяться з області за межі України, найбільшу частку становлять трансформатори, запасні частини до автомобілів і тракторів,

засоби автоматизації, цемент, металообробний інструмент, спирт етиловий та ін. У структурі імпорту – найбільша частка паливно-мастильних матеріалів, прокату чорних і кольорових металів, целюлози, зерново-збиральних комбайнів, тракторів, пряді та ін. В експортно-імпортних поставках продукції провідне місце займають країни колишнього Союзу РСР, особливо Росія. До неї з Хмельниччини відправляють трансформатори, шини для сільськогосподарських машин, ковальсько-пресові машини, деревообробні верстати, запчастини для тракторів, цемент, посуд, овочеві консерви, цукор, молочні продукти. З Росії область отримує природний газ, бензин, дизельні масла, сталь, труби, прокат, арматуру, деревину, автомобілі, електродвигуни, целюлозу, деревоволокнисті плити, бавовняні і шовкові тканини, годинники. Широкі зв'язки підтримуються з Білоруссю. Вона отримує трансформатори, запчастини для тракторів, деревообробні

верстати, папір, цемент, посуд, цукор, овочеві консерви, а на Хмельниччину відправляє міндобрива, деревину, пиломатеріали, м'які покривельні матеріали, керамічну плитку, вовняні і лляні тканини, трикотаж, емальований посуд, годинники. Значними є торговельні зв'язки Хмельницької області з такими країнами, як Молдова, Литва, Латвія, Естонія, Туркменістан, Казахстан. У ці країни ми експортуємо ковальсько-пресові машини, трансформатори, тютюнові, фарфоро-фаянсові вироби, молокопродукти та ін. З Молдови ми імпортуємо бензин, поліетилен, вовняні і шовкові тканини, трикотаж, пральні машини; з Литви і Латвії – швейні вироби, вовняні тканини, трикотаж; з Естонії – рибу і рибні консерви; з Туркменістану – природний газ; з Казахстану – прокат чорних металів, вовну, бавовняні тканини, зерно. Розширюються економічні зв'язки Хмельницької області з Польщею, Німеччиною, Угорщиною та іншими зарубіжними країнами.

Обсяги експорту зовнішньої торгівлі товарами у 2004 році збільшилися порівняно з 2003 на 15,0% і становили 181,1 млн. дол. США, обсяги імпорту товарів – на 18,2% і становили 161,7 млн. дол. (див. табл. 1). Зовнішньоторговельний баланс має позитивне сальдо у 19,4 млн. дол., однак у 2003 році він становив 20,7 млн. дол. США. Зовнішньоторговельні операції з товарами здійснювали представники всіх міст обласного підпорядкування і районів. Разом з тим у 2004 році не експортувалась продукція з Білогірсько-

го та Славутського районів, не надходили товари по імпорту у Віньковецький район. Вивозили продукцію за межі країни 242 підприємства. Імпортні товари надходили до 280 підприємств. Серед регіонів області найбільш активними учасниками зовнішньої торгівлі товарами були суб'єкти підприємницької діяльності міст Хмельницького, Кам'янця-Подільського і Славуті. Основними експортерами продукції у 2004 році були Хмельницьке ВАТ “Укрелектроапарат”, Кам'янець-Подільське ВАТ “Модуль” та ЗАТ з іноземними інвестиціями “Претгль-кабель Україна”. За обсягами імпорту переважали Хмельницьке ТОВ “Росапатінвест”, Кам'янець-Подільське ВАТ “Модуль” та ЗАТ “Претгль-кабель Україна”.

Зовнішньоторговельні операції з товарами область здійснювала з партнерами із 81 країни світу. Продукцію експортували до 58 країн світу, з них до 11 країн СНД і 21 країни Європи. Обсяги експорту товарів у 2004 році до країн СНД порівняно з попереднім роком зросли на 34,7%, імпорту – на 28,8%. Експорт до інших країн світу зріс на 0,1%, імпорт – на 10,9%. Імпортні товари надійшли в Хмельницьку область з 69 країн світу, з них із 7 країн СНД і 24 країн Європи.

Обсяг послуг, наданих нерезидентам у 2004 році збільшився порівняно з 2003 на 46,6% та становив 7159,0 тис. дол. США, обсяг одержаних з-за кордону послуг зріс у 3 рази та становив 7332,5 тис. дол. (табл. 2) [2, с. 4].

Таблиця 2

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами Хмельницької області

Показники	Роки			Темпи росту (%)
	2002	2003	2004	
Кількість підприємств, що здійснюють зовнішню торгівлю послугами				
Експорт	29	32	42	144,8
Імпорт	38	53	60	157,9
Кількість країн-партнерів				
Експорт	52	54	54	103,9
Імпорт	27	27	33	122,2
Обсяги послуг, тис. дол. США				
Експорт	2894,5	4883,4	7159,0	247,3
Імпорт	1602,6	2481,7	7332,5	457,5
Країни СНД, тис. дол. США				
Експорт	356,9	1094,8	1025,8	287,4
питома вага у загальному обсязі, %	12,3	22,4	14,3	116,3
Імпорт	491,2	514,0	4871,4	991,7
питома вага у загальному обсязі, %	30,7	20,7	66,4	216,3
Інші країни світу, тис. дол. США				
Експорт	2537,6	3788,6	6133,2	241,7
питома вага у загальному обсязі, %	87,7	77,6	85,7	97,7
Імпорт	1111,4	1967,8	2461,1	221,4
питома вага у загальному обсязі, %	69,4	79,3	33,6	48,4

За рахунок цього утворилось від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі послугами у розмірі 173,5 тис. дол. Підприємства Хмельницької області здійснювали зовнішньоторговельні операції послугами з 58 країнами світу. Порівняно з 2003 роком обсяг послуг, партнерам з країн СНД, зменшився на 6,3% та становив 1025,8 тис. дол. Значно зменшились обсяги експорту послуг до Молдови (на 11,9%), яка поряд з Російською Федерацією є однією з основних країн-партнерів. Обсяг послуг, наданих іншим країнам світу, становив 6133,2 тис. дол. США. Порівняно з 2003 роком обсяг наданих до цих країн послуг зріс на 61,9%.

Відносини підприємств Хмельницької області з партнерами із зарубіжних країн у сфері надання послуг поширюються на 4 континенти – Європу, Азію, Африку та Америку (табл. 3) [2, с. 5-6]. Провідне місце посідають країни Європи, яким у 2004 році було надано послуг на 5256,4

тис. дол., що на 73,5% більше, ніж у 2003 році. Зросли обсяги експорту послуг до Угорщини, Італії, Німеччини.

Імпорт послуг, отриманих з країн СНД, становив 4871,4 тис. дол. (див. табл. 2). Порівняно з 2003 роком цей показник збільшився у 9,5 раза. У 2004 році спостерігалось збільшення обсягу одержаних послуг з Російської Федерації. Обсяг послуг, одержаних з інших країн світу, у 2004 році становив 2461,1 тис. дол. США. Порівняно з попереднім роком цей показник зріс на 25,1% за рахунок співпраці з Польщею (імпорт послуг зріс на 13,1%). Вперше значні обсяги послуг були отримані зі Швеції (344,8 тис. дол.) і Литви (259,9 тис. дол.). Водночас дещо знизилась обсяги отриманих послуг з Австрії, Нідерландів та Угорщини.

Структура експорту послуг залишається традиційною для Хмельниччини (табл. 4) [2, с. 15].

Таблиця 3

Географічна структура експорту послуг Хмельницької області

Регіон світу	Роки						Темпи росту (%)
	2002		2003		2004		
	Тис. дол. США	Питома вага (%)	Тис. дол. США	Питома вага (%)	Тис. дол. США	Питома вага (%)	
Європа	2088,2	82,3	3028,9	79,9	5256,4	85,7	251,7
Азія	170,5	6,7	172,9	4,6	404,3	6,6	237,1
Африка	74,7	2,9	92,0	2,4	0,2	–	0,3
Америка	204,2	8,1	494,8	13,1	472,4	7,7	231,3
Всього	2537,6	100	3788,6	100	6133,2	100	241,7

Таблиця 4

Структура експорту за видами послуг

(тис. дол. США)

Види послуг	Роки			Темпи росту (%)
	2002	2003	2004	
Всього	2894,5	4883,4	7159,0	247,3
Послуги в обробній промисловості	1610,9	3128,1	5287,0	328,2
Послуги, пов'язані з будівництвом	–	–	140,2	–
Послуги готелів і ресторанів	58,1	49,5	111,6	192,1
Транспортні послуги	1090,5	1546,3	1506,5	138,2
Послуги в операціях з нерухомістю, здаванням під найм та послуги юридичним особам	133,6	155,6	102,5	76,7
Послуги у сфері освіти	1,4	3,9	8,8	628,6
Послуги, пов'язані з охороною здоров'я та соціальною допомогою	–	–	2,4	–

Майже три чверті (73,9%) загального обсягу експорту складають послуги в обробній промисловості – 5287,0 тис. дол., трохи більше п'ятої частини (21,0%) – транспортні послуги (1506,5 тис. дол. США), інші послуги – 5,1%. Порівняно з 2003 роком обсяг послуг в обробній промисловості зріс на 69,0%, обсяг транспортних послуг зменшився на 2,6%. У 2,3 раза зросли обсяги послуг готелів і ресторанів (111,6 тис. дол. США). У складі послуг в обробній промисловості провідне місце займають послуги у виробництві готового одягу, на другому місці – послуги у виробництві електричних машин і апаратури. Обсяг транспортних послуг (1506,5 тис. дол.), наданих у 2004 році, майже порівну розподіляється між послугами авіаційного (52,3%) та автодорожнього (47,7%) транспорту. Основними замовниками послуг авіаційного транспорту виступають Італія, Туреччина, США; послуг автодорожнього транспорту – Російська Федерація, США та Німеччина.

Імпорт транспортних послуг (2977,2 тис. дол.) у порівнянні з 2003 роком зріс у 3,4 раза

(табл. 5) [2, с. 16-17]. Дві третини у ньому займають послуги залізничного транспорту, решта – допоміжні транспортні послуги, послуги автодорожнього транспорту, послуги водного, авіаційного транспорту, послуги пошти і зв'язку. Значні обсяги послуг залізничного транспорту одержані з Російської Федерації, допоміжних транспортних послуг – з Туреччини, Польщі, Російської Федерації. Послуги, пов'язані з будівництвом, цілком отримані з Російської Федерації і у 2004 році склали 2636,8 тис. дол., що у 6,6 раза більше, ніж у 2003 році. Імпорт готельних послуг (1081,4 тис. дол.) зріс на 7,5% внаслідок збільшення закордонних відряджень громадян нашої області до Білорусі (у 2,6 раза), Польщі (на 27,0%), Німеччини (на 16,7%). Обсяг послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю (364,7 тис. дол.) порівняно з 2003 роком зріс більш ніж у 50 разів за рахунок співпраці зі Швецією. Серед регіонів області найбільш активними учасниками зовнішньої торгівлі послугами були підприємства м. Хмельницького, м. Кам'янець-Подільського, м. Нетішина та м. Славути.

Таблиця 5

Структура імпорту за видами послуг

(тис. дол. США)

Види послуг	Роки			Темпи росту (%)
	2002	2003	2004	
Всього	1602,6	2481,7	7332,5	457,5
Послуги, пов'язані з сільським господарством, мисливством та лісовим господарством	–	–	8,9	–
Послуги в обробній промисловості	–	45,5	–	–
Послуги, пов'язані з будівництвом	65,4	400,0	2636,8	4031,8
Послуги, пов'язані з оптовою та роздрібною торгівлею; торгівлею транспортними засобами; послуги з ремонту	103,8	79,3	46,0	44,3
Послуги готелів і ресторанів	558,2	1005,7	1081,4	193,7
Транспортні послуги	746,6	871,5	2977,2	398,8
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	9,0	7,3	364,7	4052,2
Послуги в операціях з нерухомістю, здаванням під найм та послуги юридичним особам	65,3	14,9	102,2	156,5
Послуги, пов'язані з державним управлінням	49,9	43,2	41,0	82,2
Послуги у сфері освіти	–	2,4	61,1	–
Послуги, пов'язані з охороною здоров'я та соціальною допомогою	4,5	11,9	13,2	293,3

Висновки

В Україні накопичено цінний досвід розробки комплексних цільових програм постановки й моделювання локальних і глобальних задач, які є прерогативою макрологістики, зокрема задач оптимального керування галузями й регіонами країни, закріплення споживачів за постачальниками, асортиментного заванта-

ження виробництва, розміщення й оптимальної дислокації великих складських комплексів і керування багатомономенклатурними запасами, комплексного використання різних видів транспорту в транспортних вузлах тощо [1, с. 12]. Широко відомі за кордоном праці українських учених у галузі системного аналізу, технічної та економічної кібернетики, дослідження операцій, теорії

управління запасами, теорії масового обслуговування та інших наук, що становлять теоретичну базу сучасної логістики.

Забезпечення сфери товарного обігу України кваліфікованими кадрами передбачає підготовку спеціалістів з логістики, які б вміли використовувати інформаційні технології та створювати інформаційні логістичні системи для ефективного функціонування економіки підприємства. Саме їх відсутність і є однією з причин кризового стану багатьох підприємств [1, с. 13]. Сучасні умови ініціюють появу економістів нової форми, котрі здатні самостійно розв'язувати логістичні проблеми. Вони повинні володіти методами математичного моделювання виробничих і економічних процесів, швидких і точних розрахунків, встановлювати комунікаційні

зв'язки із діловими партнерами за допомогою глобальних та локальних інформаційних мереж, вміти розпізнати причини кризових та ризикових явищ, спланувати ефективні заходи щодо їх запобігання та усунення, виробити ефективні рішення щодо підвищення ефективності управління підприємствами.

В умовах перехідної економіки потрібне переосмислення науково-теоретичних і практичних розробок вітчизняних учених, а також використання закордонного досвіду формування логістичних систем. Логістичний підхід вимагає нової методології, методів і моделей опису об'єктів керування й прийняття управлінських рішень, що враховували б специфіку ринкових перетворень в Україні [1, с. 12].

Література

1. Бакаєв О.О., Кутах О.П., Пономаренко Л.А. Теоретичні засади логістики: Підручник: У 2 т. – К.: Київ. ун-т економіки і технологій транспорту, 2003. – Т. 1. – 430 с.
2. Зовнішня торгівля послугами підприємств Хмельницької області у 2002-2004 роках: Статистичний збірник / Під ред. В.В.Скальського. – Хмельницький: Головне управління статистики у Хмельницькій області, 2005. – 47 с.
3. Зовнішня торгівля товарами підприємств Хмельницької області у 2002-2004 роках: Статистичний збірник / Під ред. В.В.Скальського. – Хмельницький: Головне управління статистики у Хмельницькій області, 2005. – 36 с.